

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО
СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ.....	7
1.1 Дефінітивна характеристика основних понять дослідження	7
1.2. Народна іграшка як засіб формування ціннісного ставлення дошкільників до національної культури.....	8
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАРОДНОЇ ІГРАШКИ	12
2.1. Констатувальний експеримент	12
2.2. Розробка та впровадження системи роботи з дітьми старшого дошкільного віку по проблемі формування ціннісного ставлення до української народної іграшки	19
2.3. Аналіз результатів контрольного експерименту	22
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Корені національної психології, національного характеру, мислення та самосвідомості, як відомо, закладаються в ранньому дитинстві, передаються дитині з молоком матері, через її колисанку, бабусині казки та дідусеві оповідки.

Становлення особистості неможливо забезпечити без опори на традиції духовності, якими багата історія та культурна спадщина України. Виховання дітей на традиціях народної етики сприяє формуванню у них інтересу до народного мистецтва, ціннісного ставлення до національної культури, потреби керуватися духовними цінностями рідного народу.

Наукові дослідження переконливо доводять, що долучення дитини до культури рідного народу сприяє найповнішому розкриттю її природних схильностей, розвитку її здібностей, духовному збагаченню. Серед явищ матеріальної і духовної культури народу на особливу увагу заслуговують іграшки. Ці витвори, відображаючи явища реального світу, водночас несуть велике інформаційне наповнення, втілюють оригінальні ідеї. А тому мають надзвичайну пізнавальну цінність для дітей. Вони не лише урізноманітнюють ігрову діяльність дитини, а й розширюють сферу її уявлень про світ і свій народ, розвивають притаманні національній господарській та побутовій культурі навички.

Дослідження науковців на матеріалі історії (О. Авдєєв, М. Бахтін, П. Богатирьов, Ю. Лотман, Б. Смірнов) розкривають розуміння таких понять, як функціонування народної іграшки, її естетична виразність. Мистецтвознавчі роботи дослідників (М. Бартрам, О. Бакушинський, Г. Блінов, М. Бахман, О. Бенуа, М. Грушевський, І. Макарова, О. Найдєн, Т. Перевезенцева) присвячені генезису та основним етапам розвитку народної іграшки. У роботах зазначених авторів виділяється художня специфіка народної іграшки як особливого різновиду декоративно-вжиткового мистецтва. На необхідності ознайомлення дошкільників з народною іграшкою наголошують такі науковці,

як А. Богуш, Н. Буркун, Г. Григоренко, Н. Дзюбина-Мельник, Г. Довженюк, Н. Лисенко, Т. Поніманська, М. Стельмахович та ін. Сучасні педагоги-практики (Т. Коваленко, А. Шапран, Г. Кільова, О. Стаєнна, Н. Омеляненко, Н. Курочка та ін.) вважають народну іграшку одним із головних засобів виховання в умовах дошкільних навчальних закладів.

Український педагог С. Русова наголошувала, що виховання повинно розпочинатися вже з народження дитини. Засобами колискової, забавлянок, народних казок, ігор, іграшок, лічилок, загадок, тощо має здійснюватися прилучення дітей до національної культури та підвищуватись національна свідомість підростаючої особистості. Вона говорила, що нація народжується біля дитячої колиски, лише на рідному ґрунті, серед рідного слова, пісні, здатна вирости національно свідомою людиною. С. Русова вважала обов'язковим глибоко проаналізувати естетичну творчість народу в іграшці і вказувала на те, що національна іграшка є часткою цієї творчості, а отже – часткою всього народу [18].

Проблема ознайомлення дітей з народною іграшкою є досить *актуальною* у наш час. Адже, зараз не кожний з експонатів зацікавить наших малюків, які звикли до сучасних яскравих іграшок, на зразок справжньої техніки, електронних вікторин, комп'ютерних ігор, оригінальних конструкторів, трансформерів тощо. Питання формування ціннісного ставлення у дошкільників неодноразово розглядалося у працях науковців і практиків, але проблема формування ціннісного ставлення до народної іграшки сучасними засобами в умовах суспільного дошкільного виховання залишається менш вивченою.

У контексті розгляду означеної проблеми було визначено тему дослідження: *особливості формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до української народної іграшки.*

Мета: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити умови формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до народної іграшки.

Об'єкт дослідження: особливості формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до національної культури.

Предметом дослідження є особливості використання народної іграшки у дошкільників як засобу урізноманітнення ігрової діяльності дітей, збагачення та розширення пізнання дитиною світу, розвитку традиційних для національної, господарської, побутової культури навичок.

Гіпотеза дослідження: цілеспрямована, систематична, організована педагогічна робота сприятиме формуванню у старших дошкільників ціннісного ставлення до національної культури, збагаченню знань дітей, педагогів і батьків про народні українські іграшки; формуванню поваги й інтересу до культурної спадщини.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні аспекти формування ціннісного ставлення до народної іграшки у дошкільному віці.
2. Визначити ознаки ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки та розробити критерії та показники визначення рівня ціннісного ставлення, підібрати діагностичний інструментарій.
3. Дослідити особливості ціннісного ставлення до народної іграшки у старших дошкільників та визначити рівень когнітивного, емоційного й поведінкового компонентів такого ставлення.
4. Розробити систему роботи по формуванню ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до української народної іграшки, перевірити її ефективність та надати рекомендації. Визначити умови формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до народної іграшки.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети, використано комплекс методів наукового дослідження:

1. *Теоретичні:* історико-порівняльний і логічний; термінологічний; аналіз освітніх програм, планів навчально-виховної роботи сучасних дошкільних закладів України; узагальнення; абстрагування; аналізу і

синтезу; порівняння та узагальнення результатів педагогічного експерименту.

2. *Емпіричні*: діагностичні методи (діагностичні завдання); обсерваційні методи – пряме та опосередковане спостереження; експериментальні – констатувальний, формувальний та контрольний експерименти, що дозволило здійснити цілеспрямований вплив на об'єкт дослідження, визначити педагогічну доцільність використання розробленої системи роботи.
3. *Статистичні методи*: якісного та кількісного аналізу отриманих дослідницьких даних.

У процесі описування даних експериментального дослідження використано графічні методи.

Теоретичне та практичне значення полягає в самостійній розробці критеріїв та показників визначення ціннісного ставлення, діагностичного інструментарію; запровадженні системи роботи по формування ціннісного ставлення у дітей дошкільного віку до української народної іграшки.

База дослідження. Дослідження було проведено на базі Дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №78 ХХХХХ. Вибірку дослідження склали 23 дитини групи „Віночок“ та 21 дитина групи „Козачата“. (довідка № 29 від 24.12.19 р.).

Впровадження. Результати дослідження були оприлюднені на ХХХХХ.

Публікації. За результатами науково-дослідної роботи опубліковано ХХХХХ.

Структура наукової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 27 найменувань, та 4 додатків. Робота містить 2 таблиці на 4-х сторінках і 6 рисунків на 3-х сторінках основного змісту. Повний обсяг роботи становить 63 сторінки, основного тексту – 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1 Дефінітивна характеристика основних понять дослідження

Виходячи зі змісту поняття „формування ціннісного ставлення“ вважаємо за необхідне розглянути ряд категорій виховання, якими доведеться оперувати при розкритті теми дослідження. Серед них: *духовно-моральні якості, мораль, цінність, моральні національні цінності, ціннісне ставлення, національна культура, національна свідомість, вихователь, вихованець, особистість, розвиток, індивідуальність.*

Під духовно-моральним вихованням слід розуміти виховання поглядів, переконань, особистої спрямованості, духовно-моральних якостей, що надають вищого змісту думкам і вчинкам людини

Мораль являє собою систему поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей, є однією з форм суспільної свідомості [25].

Цінність – це значущість певних реалій дійсності з точки зору задоволення матеріальних і духовних потреб, інтересів людини; це те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим. Саме цінності наповнюють сенсом існування людини і суспільства, вони значною мірою духовно відтворюють саму людину [4].

Моральні національні цінності – це історично зумовлені й створені певним етносом погляди, переконання, ідеали, традиції, звичаї, обряди, практичні дії, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але відбивають певні національні прояви, своєрідність у поведінці та слугують основою соціальної діяльності людей окремої етнічної групи.

Ціннісне ставлення – загальнонаукове поняття, яке має важливе гносеологічне значення для педагогіки, психології та соціології.

Ціннісне ставлення особистості має трикомпонентну структуру: когнітивний компонент – поняття й уявлення про той чи інший бік життя; емоційно-оціночний компонент – переживання даної події, явища, їх оцінка; поведінковий компонент – досвід діяльності, уміння, навички, поведінкова готовність до певних соціальних дій.

Національна культура – це поєднання загальнолюдського та етнічно неповторного, національно особливого [7].

Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

Вихователь трактується як той, що виховує, наставляє, радить. Термін стосується батьків, старших членів родини, вчителів, педагогів та інших, хто сприяє формуванню особистості через безпосередній вплив на неї [4].

Відповідно, поняття *вихованець* трактується як той, кого виховують, наставляють, підтримують у процесі формування світогляду, конкретних якостей, рис характеру тощо.

Поняття *особистість* включає соціальні властивості і якості людини. Воно характеризує її суспільну сутність, значущість.

Розвиток – процес суттєвих змін у набутті та становленні якостей і властивостей особистості.

Індивідуальність трактується як несхожість, відмінність однієї особистості від іншої, її своєрідність [4].

1.2 Народна іграшка як засіб формування ціннісного ставлення дошкільників до національної культури

Невичерпним джерелом педагогічного матеріалу розглядається народна іграшка. Вона є основою морального та патріотичного виховання. Її використання у роботі з дітьми дошкільного віку сприяє засвоєнню ними

духовних цінностей, формує інтерес до народної творчості і любов до своєї Батьківщини [12].

Вивчаючи місце та роль народної іграшки у вихованні дошкільників можна стверджувати наступне: народна іграшка – невід’ємна частина народної педагогіки. Іграшка не тільки супровід гри, а й засіб навчання, розважання та, навіть, лікування. Народна іграшка є важливим фактором психічного розвитку. Вона впливає на розвиток пізнавальної, емоційної сфер особистості, її творчих здібностей, активізує продуктивну діяльність, сприяє формуванню самостійності у дітей.

Народна іграшка – минуле у сучасному. Жива традиція, яка зберігає зв’язок поколінь, народів, епох. Це величезний світ духовного досвіду народу, художніх ідей [2].

Гра та іграшка – поняття нероздільні і є невід’ємними від дошкільного дитинства. Сучасна іграшкова індустрія пропонує дітям та їхнім батькам різноманітні іграшки — від найпростіших кубиків до ультрасучасних комп’ютерно-ігрових комплексів. Під час гри дитина реалізує свої думки, почуття в дії, а отже, від того, в які ігри грає дитина, які іграшки потрапляють їй в руки, залежить напрямок її думок, почуттів, вчинків [17].

Серед основних пріоритетів державної національної програми „Освіта (Україна XXI століття)“ названо принцип органічного зв’язку з національною історією, культурою, народними традиціями. Тому використання в освітньому процесі народної іграшки повинно стати основою формування національної свідомості та бути центральною ланкою у формуванні ціннісного ставлення до традицій народу [15].

У базовому компоненті дошкільної освіти в Україні у змістовій лінії „Світ гри“ вказано, що дитина повинна розрізняти народну іграшку, знати її призначення, роль, виконання.

На сучасному етапі реформування національної освіти виникає потреба у переорієнтації змісту виховання підрастаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для повноцінного, всебічного розвитку особистості. Для

того, щоб навчити дітей жити, успішно діяти у світі, самовизначитися у ньому, необхідно сформувати у них, починаючи з дошкільного віку, ціннісне ставлення як до себе, свого образу „Я“, так і до оточуючих людей, предметів, об'єктів живої й неживої природи.

Ціннісне ставлення до народної іграшки є визначальною складовою змісту патріотичного виховання особистості, що спрямоване на формування у неї розуміння особистої значущості іграшки як джерела саморозвитку і самовдосконалення. Ціннісне ставлення до іграшки – складний змістовно-синтетичний компонент особистості, який включає в себе ставлення дітей до витворів національного мистецтва як однієї з важливих життєвих потреб. Ціннісне ставлення передбачає сформованість у дитини вміння цінувати іграшку як носія національних традицій. Воно є важливою умовою формування у дітей активної життєвої позиції [24].

Саме іграшка формує у дітей дошкільного віку зацікавленість до різних професій, історії рідного краю, його народної творчості, поваги до людей, праці, розвиває творчу уяву, фантазію, виховує трудові навички та естетичний смак [8].

Коріння народної іграшки дуже глибоке, в її історії ще багато таємниць. Першими майстрами були батьки, котрі в міру свого уміння й творчої уяви виготовляли своїм нащадкам чимало забавлянок – від перших брязкальців з гусячої шиї, свинячого міхура, наповнених горохом або квасолею, іграшкових меблів, посуду, фігурок різних тварин – до найскладніших рухливих пристроїв (ковалі, коники, пташки на коліщатках тощо). Значну увагу приділяли іграшці також і майстри-професіонали, виготовляючи їх із глини, дерева, соломи, сиру, тіста, цукру [6].

Ще в колісці починається знайомство дитини з простою лялькою, створеною мамою з шматочка тканини, накрученої на качан кукурудзи чи патички. З давніх часів дійшли до нас ляльки-мотанки, вузлові ляльки, зроблені з куделі, зеленої трави, соломи. Були й складні ляльки, що виготовлялися

майстринями. Найчастіше такі ляльки шили із тканини, оздоблювали стрічками, подекуди вишивкою, прикрашали намистом [11].

В наш час з'явилися ляльки колекційні й сувенірні, що виготовляються народними майстрами та професійними художниками. Вони виліплені з глини, виточені з дерева, декоровані розписом та тканиною, або ж виплетені з соломи, льону, ниток, пошиті з тканини та оздоблені вишивкою [13].

Народні іграшки завжди сприяли виробленню в дітей уміння сприймати конкретне через умовне, вчили розуміти мову символів та алегорій, збуджували інтерес до традицій, звичаїв українців, до національних культурних цінностей. Гра з народною іграшкою, візуальне й сенсорно-контактне ознайомлення з нею – один із шляхів прилучення дитини до своїх родових, етнонаціональних ціннісних основ. Так разом з мовою і фольклорними творами (колисковими, казками, колядками, співанками, приказками, загадками тощо) закладається емоційно-культурний резерв, який стане дитині у нагоді в її дорослому житті [9].

Таким чином, українська народна іграшка, як засіб навчання і виховання, займає особливе місце у світі дитинства. Метафоричність, образність іграшки роблять її універсальним засобом соціальної адаптації на певному етапі розвитку людини, передачі, засвоєння та творчого відтворення матеріальної та духовної культури народу, коли всі інші засоби малодоступні.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

2.1 Констатувальний експеримент

Формування цінностей – процес багатогранний і складний. На перший план виходить такий вид психологічного процесу, як оцінна діяльність людини, спрямована на засвоєння та усвідомлення об'єктивно змістовної сторони об'єкта чи предмета, на оцінювання їх властивостей з точки зору потреби, корисності, прийнятності для задоволення потреб та інтересів особистості, реалізації цілей її діяльності. Результат цієї оцінної діяльності – усвідомлення цінності й тим самим формування ціннісних орієнтацій та особливості ставлення.

Дослідження особливостей ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки вимагає поступового, обдуманого підходу. Так, нами було виокремлено три компоненти такого ставлення дошкільників: когнітивний, емоційний та поведінковий.

Дослідження було проведене у старших групах ЗДО „Віночок“ та „Козачата“ ХХХХХ у 2019 році.

Когнітивний компонент ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки включає знання про народну іграшку, її будову, походження, спосіб виготовлення, призначення та особливості використання.

Емоційний компонент ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки включає отримання задоволення від розглядання іграшки та гри з нею, демонстрування позитивних емоцій від появи іграшки в полі зору та у процесі самостійного виготовлення іграшки.

Поведінковий компонент ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки включає живий інтерес до взаємодії з іграшкою, бажання самостійно виготовити та обіграти її з однолітками, створення ігрової ситуації.

У своєму дослідженні ми розробили діагностичні завдання, які допомогли встановити рівень ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки за трьома описаними компонентами. Розглянемо їх більш детально.

Когнітивний компонент ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки ми досліджували за допомогою бесіди. У ході проведеної бесіди ми з'ясовували рівень знань дітей про іграшку. Пропонували дитині роздивитись іграшку:

1. Як називається іграшка?
2. З чого вона складається? Опиши її.
3. З якого матеріалу виготовлена?
4. Де виготовляють такі іграшки?
5. Як її виготовляють?
6. Для чого виготовляли таку іграшку?
7. Як її використовували?
8. Назви народних майстрів, які виготовляють такі іграшки.

Емоційний компонент ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки ми досліджували шляхом опитування дітей після проведення тематичних занять по ознайомленню з народною іграшкою:

1. Подобаються тобі такі заняття, чи ні?
2. Хотів би ти ще відвідати їх, чи ні?
3. Подобається тобі розглядати народні іграшки, чи ні?
4. Подобається тобі гратися з іграшкою, чи ні?
5. Подобається тобі самостійно виготовляти іграшки, чи ні?
6. Хотів би ти бути майстром народної іграшки, чи ні?

Крім того, нами було розроблене діагностичне завдання „Закінчи речення“:

1. Коли я бачу народну іграшку, мене переповнює...

2. Коли мені пропонують погратися народною іграшкою, я відчуваю...
3. Коли я виготовляю народну іграшку, я відчуваю...
4. Якщо я побачу в магазині народну іграшку, я думаю про...
5. Я радію, якщо народна іграшка...
6. Мені сумно, коли я бачу, що з народною іграшкою...

Поведінковий компонент ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки ми досліджували під час спостережень. Саме у діях, реакціях на появу іграшки, у бажанні самостійно виготовити та обіграти її з однолітками, створити ігрову ситуацію і проявляється поведінковий компонент ціннісного ставлення дошкільників.

В процесі спостережень ми вели запис і відмічали, як поводитися та або інша дитина, відзначали як її вербальні, так і емоційні реакції на народні іграшки.

Критеріями визначення рівня ціннісного ставлення стали різні рівні вираженості описаних компонентів (Таблиця 2.1.). Так, нами було встановлено три рівня ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки: низький, середній і високий.

Таблиця 2.1 – Критерії та рівні ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки

№	Компонент ціннісного ставлення	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1.	Когнітивний компонент	називає народну іграшку; знає її будову, але допускає помилки при описі, не знає походження (регіон), поверхнево знає технологію виготовлення	називає народну іграшку; знає її будову, не завжди знає походження (регіон), поверхнево знає технологію виготовлення іграшок, не впевнено	називає народну іграшку; знає її будову, походження (регіон), знає технологію виготовлення іграшок, призначення обрядових іграшок;

		іграшок, не називає призначення обрядових іграшок; не знає народних майстрів, або називає невірно.	називає призначення обрядових іграшок; називає особливості використання; слабо знає народних майстрів.	називає особливості використання; називає народних майстрів.
2.	Емоційний компонент	майже не милується під час розглядання іграшок; не демонструє позитивні емоції під час гри з іграшкою; рідко радіє від появи іграшки в полі зору; дуже рідко отримує задоволення від самостійного виготовлення іграшки.	іноді милується під час розглядання іграшок; не завжди демонструє позитивні емоції під час гри з іграшкою; радіє від появи іграшки в полі зору, але швидко відволікається; не завжди отримує задоволення від самостійного виготовлення іграшки.	милується під час розглядання іграшок; демонструє позитивні емоції під час гри з іграшкою; радіє від появи іграшки в полі зору; отримує задоволення від самостійного виготовлення іграшки.
3.	Поведінковий компонент	не проявляє живий інтерес до взаємодії з іграшкою; має дуже слабкі практичні навички самостійного виготовлення іграшки; не охоче обіграє її з однолітками, чи зовсім відмовляється; не створює ігрові ситуації.	Рідко проявляє живий інтерес до взаємодії з іграшкою; має не досконалі практичні навички самостійного виготовлення іграшки; рідко охоче обіграє її з однолітками; не завжди створює ігрові ситуації.	проявляє живий інтерес до взаємодії з іграшкою; має практичні навички самостійного виготовлення іграшки; охоче обіграє її з однолітками; створює ігрові ситуації.

У результаті проведеного дослідження, нами з'ясовано, що у дітей старшого дошкільного віку переважає низький рівень ціннісного ставлення до народної іграшки (52 %), середній рівень демонструють 39 % дошкільників, високий – всього 9 % (Рисунок 2.1).

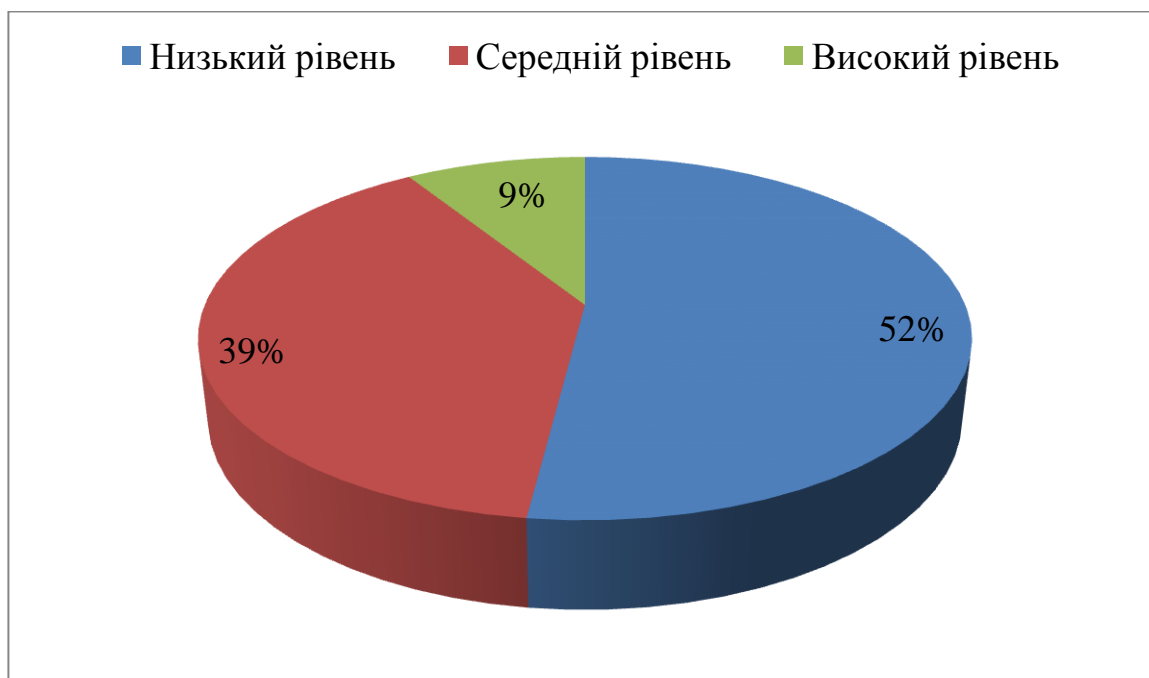

Рисунок 2.1 – Результати дослідження ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки

Так, більшість дітей у старших групах погано орієнтуються у назвах народних іграшок, особливо у їх походженні. Діти майже не знають, як виготовити народну іграшку. Дітей більше цікавлять сучасні нестандартні іграшки: монстри, гуманоїди, динозаври, чудовиська, роботи, казкові поні, ляльки Монстер Хай, Братц та ін. Інтерес до народної іграшки дуже низький. Іноді спостерігаються прояви емоційного забарвлення з появою іграшки на очах у дитини. Дошкільники демонструють позитивні емоції від появи незвичайної іграшки в полі зору. Проте, діти явно демонструють живий інтерес до взаємодії з іграшкою, бажають обіграти її з однолітками, але недостатній досвід взаємодії з даним видом іграшок не дає їм можливості створити відповідну ігрову ситуацію.

Аналіз трьох компонентів (когнітивний, емоційний та поведінковий) ціннісного ставлення дошкільників до іграшки (Рисунок 2.2, 2.3, 2.4) дозволив нам зробити наступні висновки:

- дослідження когнітивного компоненту ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки показали, що більшість дітей (78 %) мають низький рівень прояву даної якості, майже чверть (18 %) – середній і лише одна дитина (4 %) показала високий рівень прояву когнітивного компоненту ціннісного ставлення до народної іграшки;
- дослідження емоційного компоненту ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки показали, що більша частина (60 %) дітей мають середній рівень прояву даної якості, майже однакові показники виявилися низького (22 %) та високого (18 %) рівнів емоційний компоненту ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки;
- дослідження поведінкового компоненту ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки показали, що половина дітей демонструють низькі показники (57 %), середній рівень прояву даної якості мають 39 % дітей, а високий – 4 %.

Таким чином, нами встановлено, що найнижчий рівень розвитку має *когнітивний компонент* ціннісного ставлення дошкільників (у дітей низький рівень знань про народну іграшку, її будову, походження, спосіб виготовлення, призначення та особливості використання), вищий рівень відмічається під час дослідження *поведінкового компоненту* ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (живий інтерес до взаємодії з іграшкою, бажання самостійно виготовити та обіграти її з однолітками, створення ігрової ситуації), найвищого рівня розвитку у старших дошкільників досяг *емоційний компонент* ціннісного ставлення до народної іграшки (діти отримують задоволення від розглядання іграшок та гри з ними, демонструють позитивні емоції від появи іграшки в полі зору та у процесі самостійного виготовлення іграшки).

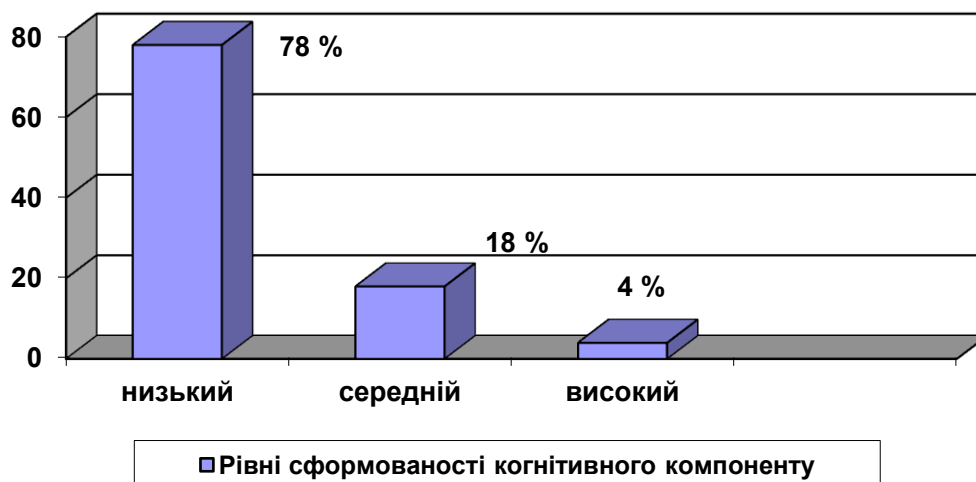

Рисунок 2.2 – Результати дослідження компонентів ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (когнітивний компонент)

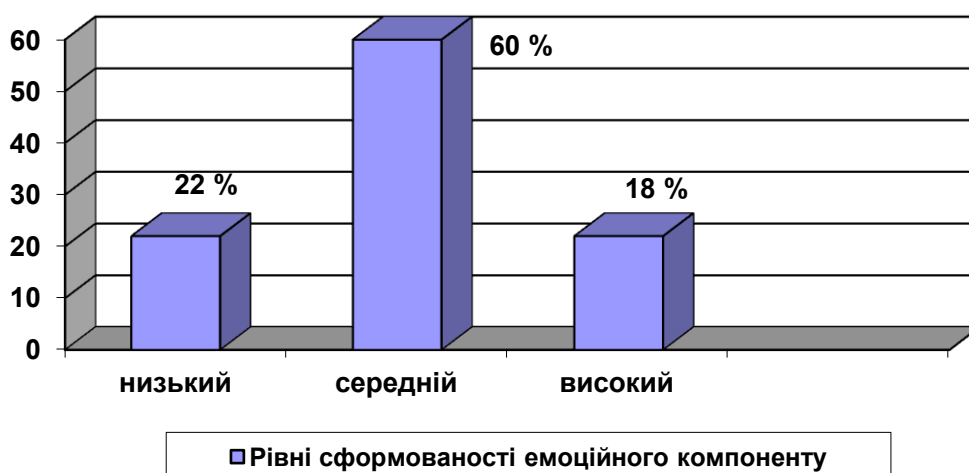

Рисунок 2.3 – Результати дослідження компонентів ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (емоційний компонент)

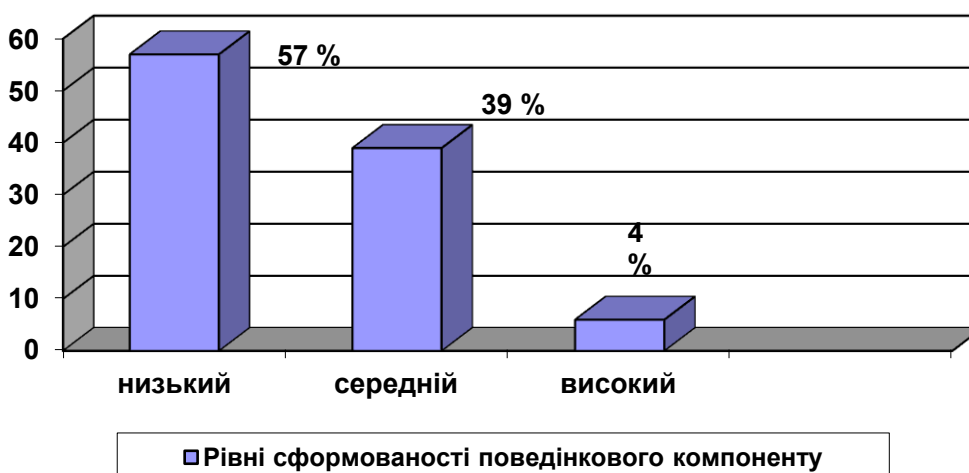

Рисунок 2.4 – Результати дослідження компонентів ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (поведінковий компонент)

2.2 Розробка та впровадження системи роботи з дітьми старшого дошкільного віку по проблемі формування ціннісного ставлення до української народної іграшки

З метою формування ціннісного ставлення до української народної іграшки була розроблена система роботи з дітьми, яка була впроваджена тільки на експериментальній групі „Віночок“. (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Розроблена та впроваджена система занять з дітьми

№	Тема заняття	Художнє слово	Обладнання	Творча робота	Музичний супровід
1.	Подорож у світ народної іграшки	Загадка про іграшки	Презентація до теми, дерев'яні іграшки, іграшки з соломи, ляльки-мотанки, керамічні іграшки.	Малюнок іграшки, що сподобалась найбільше	Українська народна пісня „Грицю, Грицю до роботи“ та ін.
2.	Країна народних майстрів	Загадка про гончара	Відео роботи майстра, який виготовляє глиняні іграшки, презентація до теми, портрети майстрів, зображення їх робіт	Складання історій на тему: „Як би я був майстром...“	Дитячі українські пісні для дітей
3.	В гостях у ляльки-мотанки	Загадка про ляльку	Ляльки із соломи, дерева, ляльки-мотанки, клаптики білої тканики, нитки	Виготовленн я ляльки-мотанки	Народні пісні дітей під час творчої роботи
4.	Опішнянські свистунці	Вірш В. Камейша „Півник“.	Макет української хати, опішнянські іграшки-	Складання розповіді про іграшку	Музична гра на свистунцях

			свитсунці, матеріал до дидактичної гри „Збери свистунець“		
5.	Півник – декоративна іграшка	Загадка про іграшку	Глина, дощечки, губка, зразок іграшки	Ліплення півника з глини	Дитячі українські пісні для дітей
6.	Малювання коника	Загадка про коника	Фарби, пензлі, зразки зроблені вихователем, керамічні іграшки	Малювання опішнянських орнаментів	Мелодії українських пісень під час творчої роботи
7.	Сирні народні іграшки	Віршик майстра: „Візьму я букатку сиру...“	Кошик з сирними іграшками	Обігравання іграшок	Мелодія з гуцульськими мотивами
8.	Трав'яні народні іграшки	Казка „Солом'яний бичок“	Бандура, скибка хлібу, цибуля, трав'яна лялька, трава, нитки, ножиці, трикутні клаптики тканини, папір	Виготовлення ляльок з трави	Мелодія бандури
9.	Дерев'яні народні іграшки	Загадка про сопілку	Відео-фрагмент гри на сопілці, презентація з зображеннями інших дерев'яних іграшок, білі аркуші, фарби	Розмальовування сопілки	Мелодія сопілки
10.	Екскурсія – огляд виставки народних іграшок	Вірші „Про козака“, „Зозуленька“,	Тимчасова виставка робіт майстрів-іграшкарів у відведеному куточку		Екскурсія починається зі слухання фрагменту пісні: „Україно, Україно, після далечі доріг Своє серце, твого сина, я кладу тобі до

					ніг..."; Мелодія „Верховина“
--	--	--	--	--	------------------------------------

Кожне заняття передбачало організацію різних видів діяльності: комунікативної, пізнавальної, перетворювальної, оцінно-контрольної. Заняття обов'язково передбачали також практичну діяльність дітей, яка знаходила своє вираження в дитячих малюнках, таночках, вигаданих дітьми власних казках. Такі заняття пробуджували в дітей творчу активність, сприяли вдосконаленню образного мислення та зв'язного мовлення.

Розширенню та вдосконаленню знань дітей про народну іграшку сприяли організовані ігри: дидактичні, рухливі, творчі, конструкційні, театралізовані та інші. Вони дали змогу уточнити уявлення дітей про способи використання народних іграшок у реальному житті, про їх взаємозв'язок з іншими предметами та явищами, про їх історичну, художню та суспільну цінність.

В процесі дослідження нами було оформлено інтерактивні комп'ютерні ігри на основі таких інструментів і функцій, як: анімаційні ефекти, вставка відео і звуку, елементів управління об'єктами – тригерів, придумано сюжет гри з народною іграшкою, підібрано дидактичні завдання.

Значно поживляло роботу і викликало у дітей позитивні емоції та радісний настрій використання сюрпризних моментів, цікавих розповідей, загадок, прислів'їв, віршів, пісень тощо.

Для систематичного та планомірного введення дітей у світ національної культури, для їх духовно-морального розвитку та формування ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки було збагачено предметно-ігрове розвивальне середовище осередками народознавчого спрямування та винесено *рекомендації* щодо наявності таких складових:

– *етнографічний куточок*, у якому розмістили ляльок у національних костюмах, зразки виробів декоративно-прикладного мистецтва, зокрема

іграшки з різних матеріалів та різних регіонів України, дитячі музичні іграшкові інструменти, тощо;

- *народознавча ігротека*, представлена добіркою ігор народознавчого змісту „Одягни ляльку“, „Якої іграшки не стало“, „Іграшкове доміно“, „Іграшковий магазин“, лото „Мої іграшки“;
- *зона театральної діяльності*, що містить різні види театру та атрибути для постановок вистав, народні іграшки;
- *тематична бібліотека*, у якій зібрано художній матеріал для ознайомлення дітей із народною іграшкою – казки, вірші, загадки, прислів'я та приказки, лічилки, колискові тощо;
- *куточок зображувальної творчості*, де розміщено зразки українських народних іграшок.

Для забезпечення більшої ефективності експериментального дослідження, крім системи роботи з дітьми, було необхідним проведення заходів з педагогічним колективом дошкільного закладу, а саме:

- майстер-клас для вихователів по ознайомленню з лялькою-мотанкою та технологією її виготовлення;
- семінар „Колекціонування як метод формування пізнавальної активності дошкільників під час ознайомлення з народною іграшкою (Автор В. Харматова)“
- виставка психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми;
- індивідуальні консультації.

2.3 Аналіз результатів контрольного експерименту

Метою контрольного експерименту є перевірка ефективності системи роботи по формуванню ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до української народної іграшки, доведення чи спростування гіпотези.

Для перевірки висунутої гіпотези дослідження ми пропонували дітям контрольної та експериментальної груп розроблені нами діагностичні завдання, які допомогли встановити рівень ціннісного ставлення дошкільників до

народної іграшки за трьома компонентами (когнітивний, емоційний та поведінковий).

Когнітивний компонент ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки ми досліджували за допомогою бесіди. У ході проведеної бесіди ми з'ясували рівень знань дітей про іграшку.

Емоційний компонент ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки ми досліджували шляхом опитування дітей після проведення тематичних занять по ознайомленню з народною іграшкою. Додатково нами проведено діагностичне завдання „Закінчи речення“.

Поведінковий компонент ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки ми досліджували під час спостережень.

Оскільки, система роботи з дітьми по формуванню ціннісного ставлення до української народної іграшки була впроваджена тільки на експериментальній групі „Віночок“, то на контрольній групі „Козачата“ суттєві зміни в показниках відсутні (Додаток Г) .

У результаті проведеного дослідження, нами з'ясовано, що у дітей старшого дошкільного віку переважає середній рівень ціннісного ставлення до народної іграшки (54 %), високий рівень демонструють 14 % дошкільників, низький – 32 % (Рисунок 2.5).

Порівнюючи зміни, які відбулися протягом року у ціннісному ставленні дошкільників до народної іграшки, можна говорити про достатньо високу ефективність проведеного експерименту (Рисунок 2.6).

Так, суттєво змінилась кількість дітей, які демонстрували низький рівень прояву ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (з 52 % на 32 %), більше стало дошкільників з середнім рівнем (з 39 % на 54 %), відбулися зміни і у показниках високого рівня (з 9 % на 14 %).

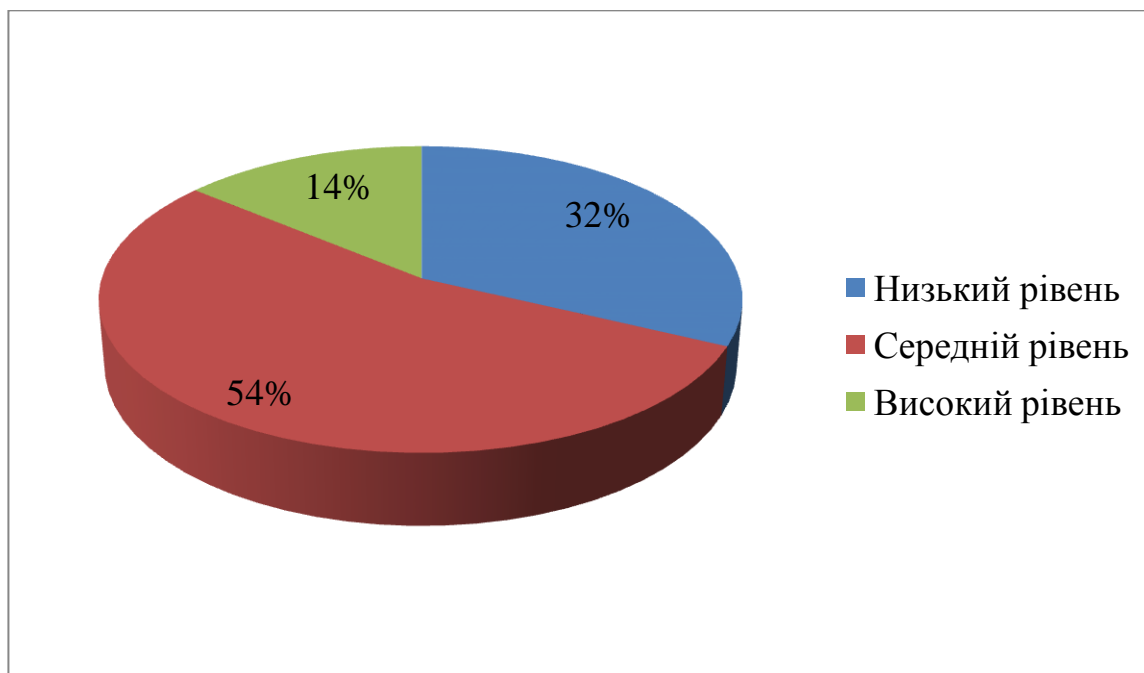

Рисунок 2.5 – Результати дослідження ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (контрольний експеримент)

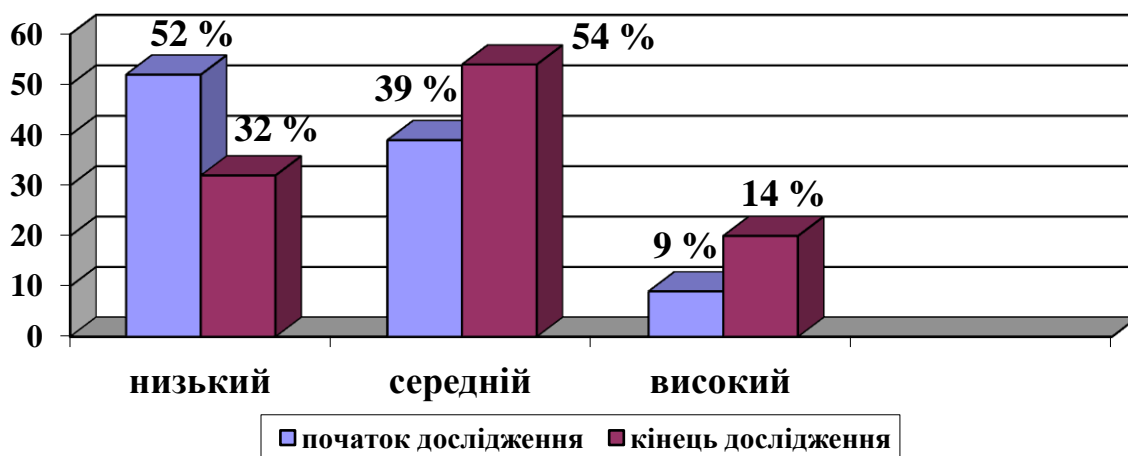

Рисунок 2.6 – Динаміка змін рівня сформованості ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки

Дослідження дозволило визначити *методичні рекомендації* вихователям, що забезпечать ефективність процесу формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до народної іграшки:

1. Підбір українських народних іграшок, доступних для сприймання та відтворення дітьми дошкільного віку;

2. Використання в освітньо-виховному процесі необхідного та доступного обсягу систематизованої інформації щодо української фольклорної ляльки (історичний, теоретичний, практичний аспекти);
3. Оволодіння дітьми нетрадиційними прийомами створення та оздоблення українських народних іграшок;
4. Організація процесу самостійного виготовлення дітьми іграшок за традиціями українського народу;
5. Доступність і педагогічна доцільність запропонованих завдань;
6. Створення на заняттях позитивно-емоційної творчої зацікавленості і захопленості.

Експериментальне дослідження надало змогу визначити *педагогічні умови*, що забезпечили ефективність формувального експерименту, а саме:

- збагачення знань дітей, педагогів і батьків про народні українські іграшки;
- використання в роботі з педагогами майстер-класів, семінарів-практикумів тощо;
- набуття дітьми навичок виготовлення народних іграшок з різного природного матеріалу та за допомогою різних технік;
- формування поваги й інтересу до культурної спадщини;
- облаштування виховного середовища, у якому сконцентровано різноманітні народні іграшки;
- об'єднання сучасних технічних можливостей з традиційними засобами розвитку дитини (народні мелодії у сучасному аранжуванні, народні прислів'я з використанням відеоряду тощо);
- модернізація театраль-ігрового простору, оснащення ігрових центрів (у педагогічному арсеналі мають бути презентації різних видів театру, відеофрагменти, віртуальні екскурсії в майстерні по виготовленню іграшки);
- застосування в освітньому процесі інтерактивних комп'ютерних ігор разом з традиційними методами навчання підвищує ефективність навчання дітей, відбувається якісне посилення результату освіти, збільшується швидкість передачі інформації дитині.

Здійснене дослідження не вичерпує означену проблему. Подальшого вивчення вимагають питання інтеграції засобів формування ціннісного ставлення старших дошкільників до української народної іграшки в родинну, шкільну та позашкільну царини виховання, удосконалення підготовки студентів педагогічних училищ, коледжів, ВНЗ до формування ціннісного ставлення до національної культури у дітей інших вікових груп.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теорії і практики дошкільного виховання з питання формування ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки показав, що на сучасному етапі недостатньо розроблені методичні аспекти створення як діагностичних програм, так і засобів формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до народної іграшки, як особливого виду народного мистецтва, яка сприяє формуванню національної свідомості дітей дошкільного віку та формуванню ціннісного ставлення дошкільників до національної культури.

2. У результаті проведеного дослідження нами було виділено *ознаки* ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки: здатність орієнтуватися у різновидах національної іграшки; знання народних іграшок України (призначення, технологія виготовлення іграшок, особливості використання; знання народних майстрів); вміння самостійно виготовити народну іграшку; вміння обіграти народну іграшку з однолітками та широко використати в ігровій діяльності; отримання задоволення від самостійного виготовлення іграшки, розглядання іграшок та гри з ними та ін. Розроблено критерії та показники визначення рівня ціннісного ставлення старших дошкільників до народної іграшки.

3. У результаті проведеного дослідження, нами з'ясовано, що у дітей старшого дошкільного віку переважає низький рівень ціннісного ставлення до народної іграшки (52 %), середній рівень демонструють 39 % дошкільників, високий – всього 9 %. Нами встановлено, що найнижчий рівень розвитку має *когнітивний компонент* ціннісного ставлення дошкільників (у дітей низький рівень знань про народну іграшку, її будову, походження, спосіб виготовлення, призначення та особливості використання), вищий рівень відмічається під час дослідження *поведінкового компоненту* ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (живий інтерес до взаємодії з іграшкою, бажання самостійно виготовити та обіграти її з однолітками, створення ігрової ситуації), найвищий

рівень розвитку у старших дошкільників досяг *емоційний компонент* ціннісного ставлення до народної іграшки (діти отримують задоволення від розглядання іграшок та гри з ними, демонструють позитивні емоції від появи іграшки в полі зору та у процесі самостійного виготовлення іграшки).

4. Порівнюючи зміни, які відбулися протягом року у ціннісному ставленні дошкільників до народної іграшки, можна говорити про достатньо високу ефективність проведеного експерименту. Так, суттєво змінилась кількість дітей, які демонстрували низький рівень прояву ціннісного ставлення дошкільників до народної іграшки (з 52 % на 32 %), більше стало дошкільників з середнім рівнем (з 39 % на 54 %), відбулися зміни і у показниках високого рівня (з 9 % на 14 %). Результати контрольного експерименту надають підстави вважати, що теоретичне підґрунтя дослідження обрано вірно. Визначені завдання реалізовано.

Експериментальне дослідження надало змогу визначити *педагогічні умови* формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до національної культури, що забезпечили ефективність формувального експерименту, а саме: збагачення знань дітей, педагогів і батьків про народні українські іграшки; в роботі з педагогами – вивчення досвіду, майстер-класи, семінари-практикуми тощо; набуття дітьми навичок виготовлення народних іграшок з різного природного матеріалу та за допомогою різних технік; формування поваги й інтересу до культурної спадщини; облаштування виховного середовища, у якому сконцентровано різноманітні народні іграшки; застосування інтерактивних комп'ютерних ігор.

Дослідження дозволило визначити методичні рекомендації вихователям, що забезпечать ефективність процесу формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до народної іграшки.

Отже, гіпотеза дослідження доведена: цілеспрямована, систематична, організована педагогічна робота сприяє формуванню у старших дошкільників ціннісного ставлення до національної культури, збагаченню знань дітей,

педагогів і батьків про народні українські іграшки; формуванню поваги й інтересу до культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдюк С. І. Трав'яна іграшка. *Розкажіть онуку*. 2013. Вип. 9-10. С. 126.
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Практикум: навч. посіб. Київ, 2003. 206 с.
3. Васильєва Н. С. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2016. Вип. 3. С. 2-12.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. Київ : ВТФ „Перун“, 2009. 1736 с.
5. Геворкян Н. Народна іграшка - дорогоцінна спадщина українських дітей. *Дитячий садок*. 2008. № 15. С. 12-14.
6. Герус Л. М. Українська народна іграшка. Київ : Балтія-Друк, 2007. 64 с.
7. Греськова В. В. Формування національної свідомості дітей дошкільного віку засобами народної іграшки. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С. 131-134.
8. Кільова А. Народна іграшка як засіб виховання дітей. *Рідна школа*. 2010. Вип. 6. С. 59-63.
9. Коваленко Т. Особливості народних іграшок. *Постметодика*. – 2003. Вип. 5-6. С. 7-16.
10. Коченгіна М. Забавка для малечі: Харківські вчені – про небезпеку мультиків і ляльок. *Освіта України*. 2014. Вип. 9. С. 11.
11. Левківська О. Лялька-мотанка – оберіг людської душі. *Психолог дошкілля*. 2012. Вип. 3. С. 23-24.
12. Михайліченко Т. Народознавство як засіб духовно-морального виховання, або Дерево мого родоводу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 9. С. 37-39.
13. Мірошко Р.П. Лялька – народна іграшка. *Початкове навчання та виховання*. 2012. Вип. 6. С. 33-39.
14. Мрічко Л.Д. Ліплення іграшки-Коник. *Все для вчителя*. 2011. Вип. 10/11. С. 91.
15. Найден О. Українська народна іграшка в житті сучасної дитини. *Палітра*

- педагога: *Ефективні технології освіти дошкільнят і молодших школярів*. 2017. Вип. 1. С. 6-8.
16. Низковська О. Іграшка в центрі уваги педагогічної спільноти. *Дошкільне виховання*. 2018. Вип. 1. С. 9-11.
17. Пазуха А. У світ дитини – через гру. *Дитячий садок*. 2011. № 9. С. 4-6.
18. Педагогічна концепція С. Ф. Русової. Монографія / за ред. І. Зайченко. Київ : Ліра-К, 2016. 216 с.
19. Педченко В. І. Вернісаж народних іграшок-ляльок. Пізнавальне заняття для дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2013. Вип. 10 (82). С. 39-41.
20. Половець Д.С. Дивовижні баранці, коники і птахи. *Все для вчителя*. 2011. Вип. 10/11. С. 92-93.
21. Руденко К.Д. Іграшки ми маємо, за ними доглядаємо, залюбки з ними граємо. *Дошкільний навчальний заклад*. 2013. № 3. С. 2-4.
22. Садчикова Л. Виготовлення ляльок-мотанок на уроках трудового навчання. *Початкова школа*. 2014. Вип. 4. С. 58-60.
23. Слободянюк О. Українська народна іграшка. *Шкільний світ*. 2012. Вип. 36. С. 11-14.
24. Стаєнна О. Освітня й мистецька цінність української народної іграшки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 5. С. 4-6.
25. Туженкова Ю. Духовно-моральне виховання дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. Вип. 9. С. 31-35.
26. Харматова В. Колекціонування як метод формування пізнавальної активності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. Вип. 4. С. 14-27.
27. Харматова В. Ознайомлення дошкільників з народними святами й традиціями. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. Вип. 2. С. 52-55.

Додаток А

Таблиця А.1 – Результати дослідження ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до української народної іграшки в експериментальній групі „Віночок“ (констатуючий експеримент)

№	Респондент	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Поведінковий компонент
1.	Захар В.	Н	С	С
2.	Назар В.	Н	Н	С
3.	Єгор Д.	Н	Н	Н
4.	Тимофій Д.	Н	С	Н
5.	Іван Д.	С	С	Н
6.	Павло Ж.	В	В	С
7.	Анастасія З.	Н	Н	Н
8.	Дмитро І.	С	С	С
9.	Софія К.	Н	С	Н
10.	Дар'я К.	С	В	В
11.	Марія К.	Н	Н	Н
12.	Софі К.	Н	Н	Н
13.	Вероніка К.	Н	С	Н
14.	Поліна Л.	Н	В	С
15.	Майя Л.	Н	С	С
16.	Микита Н.	Н	С	Н
17.	Марія Н.	Н	С	С
18.	Єва П.	Н	С	Н
19.	Кіра П.	Н	С	С
20.	Софія С.	Н	В	Н
21.	Олександра Т.	Н	С	Н
22.	Віра Х.	Н	С	С
23.	Кіра Ш.	С	С	Н

Таблиця А.2 – Результати дослідження ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до української народної іграшки в контрольній групі „Козачата“ (констатуючий експеримент)

№	Респондент	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Поведінковий компонент
1.	Андрій А.	С	В	С
2.	Лев Б.	Н	С	С
3.	Валерія В.	Н	Н	Н
4.	Вероніка Д.	Н	С	Н
5.	Олексій Г.	В	В	В
6.	Марія Д.	Н	С	С
7.	Олеся З.	Н	Н	Н
8.	Максим К.	Н	С	С
9.	Василіса К.	Н	С	Н
10.	Марія К.	С	В	С
11.	Кирило М.	Н	Н	Н
12.	Ілля М.	Н	Н	Н
13.	Аліса О.	С	С	Н
14.	Андрій П.	Н	С	С
15.	Андрій Р.	Н	С	С
16.	Ілона Р.	Н	С	Н
17.	Каріна Т.	Н	С	С
18.	Богдан Х.	Н	С	Н
19.	Вова Ш.	Н	Н	Н
20.	Владислав Я.	С	В	Н
21.	Дар'я Я.	Н	С	Н

Додаток Б

**Зразки конспектів занять по ознайомленню дошкільників
з народною іграшкою**

Ознайомлення з трав'яною іграшкою.

(Здалеку чується пісня).

Вихователь: Діти, давайте поглянемо, звідки лине ця пісня, хто її співає.

(В групу заходить дідусь-мандрівник).

Дідусь: Добрий день, діти! Я – дідусь мандрівник. Мандрую по Україні, дивлюсь, чим займаються люди, а головне, чи не забули славних наших звичаїв і традицій. А коли побачив ваш дитсадок, вирішив завітати. Чи не покажете ви мені, що знаєте і вмієте?

Вихователь: Покажемо, дідусю. А що це ви з собою носите?

Дідусь: *(показує бандуру)*. Це – народний інструмент. А ще в мене є мішок, у якому я ношу скибку хліба і головку цибулі. Так у далекому минулому люди вирушали у дорогу. А чи знаєте ви, як називається край, в якому ми живемо? А хто ми з вами і всі люди, які живуть в Україні? *(Відповіді дітей)*. Український народ здавна славився своєю працьовитістю, винахідливістю, завзятістю і талантом. А в цьому їм допомагала мова.

А якою мовою розмовляємо ми? А чи любите ви свою мову? *(Діти розказують дідусеві прислів'я про мову)*.

Які ви знаєте народні ігри? *(Діти граються з дідусем в улюблені ігри)*. Дівчатка, а які ваші найулюбленіші іграшки? *(Діти дають короткий опис ляльці)*. Із своєї мандрівки по Україні я дізнався, що в давнину діти грались дещо іншими ляльками. Колись не було фабрик, де б виготовляли ляльки та інші іграшки. А дітям так хотілось гратись! І вони навчились виготовляти ляльки з трави. Ось вона, трав'яна лялька! *(Дістає з торби, показує. Діти сідають за столи, вихователь роздає матеріал. Дідусь показує процес виготовлення ляльки. Поки діти працюють; дідусь також виготовляє велику трав'яну ляльку та веде розповідь)*.

Матеріали: Трава, нитки, ножиці, трикутні клаптики тканини для дівчаток, папір для хлопчиків.

Хід роботи:

Візьміть траву в жменю. Трави має бути стільки, щоб помістилася в кулак дорослої людини, а для дитини — в три жмені. Покладіть траву на стіл, підрівняйте її кінці (*при необхідності вихователь підрізає кінчики трави*). Трішки (*половину того, що вирвали*) покладіть впоперек — це будуть руки ляльки. Далі весь жмуток трави зігніть упоперек вдвоє. Ниткою обв'яжіть шию і руки (*ніг у такої ляльки немає*), вийде «довге плаття». З клаптика тканини пов'яжіть ляльці хустинку — це буде лялька-дівчинка. Для ляльки-хлопчика зробіть шапку з газети. Аркуш паперу потрібного розміру (*його готує вихователь*), складіть навпіл, складіть кутами до центральної лінії. Смужки, що залишилися біля основи отриманого трикутника, відігніть в різні боки, підверніть. Гострий кінець трикутника заправте всередину.

Дідусь: Для виготовлення іграшок люди здавна використовували високо стайні трави (*з довгим стеблом*) в період їх цвітіння (*кінець червня по серпень*). Рвали траву після того, як з неї спаде роса. Люди вважали, що роса - це «срібні крапельки сліз» ночі, яка пройшла, а отже, містили в собі цілющі властивості, і тоді трава довше збережеться на ляльці. Рвали траву тільки правою рукою — значить, з добрим серцем до дитини, якій дорослий даруватиме цю ляльку. Якщо ж траву рвали діти, це означало, що дитина виросте працьовитою, буде майстром і матиме в руці силу і міць.

Крім того, траву треба було рвати обов'язково босоніж, що означало бути ближче до землі, набиратися від неї сили.

Рвучи траву, промовляли: «На ляльку тебе рву, щастя собі принесу».

Коли трава на ляльці починала в'янути, набирала непривабливого вигляду, то саму ляльку не викидали, а заносили її у хлів, вона там лежала доти, поки повністю не засохне. Дитина, яка гралася цією лялькою, повинна була віддати її худобі. Вважалось, що з цієї дитини виросте дбайливий господар.

Вихователь: Дякуємо тобі, дідусю, за таку гарну розмову. Тепер і ми знаємо, як з трави зробити гарну ляльку. *(Діти прощаються з дідусем).*

Вернісаж народних іграшок.

Мета: формувати у дітей відчуття прекрасного, уміння захоплюватися, радіти, отримувати насолоду від розглядання іграшок; ознайомити їх з історією виникнення ляльки, з народними традиціями; залучати до творчої діяльності з метою продуктивного використання своїх вражень; формувати практичні вміння та навички; розвивати духовний світ дитини; збудити активне мислення та творчу уяву.

Обладнання: ляльки із соломи; дерева; ляльки-мотанки; клаптики білої тканини.

Діти підходять до стендів, на яких розміщено іграшки-ляльки. Вихователь тримає в руках дві ляльки (з ганчір'я) і говорить від їх імені.

Вихователь:

Увага! Увага! Спішіть-поспішайте!

Любі гості, нас не минайте!

На виставу нашу гуртом-поодинці

Заходьте, будь ласка.

Усіх чекають тут гостинці!

На виставці цій веселій, строкатій

Є чим милуватись і дивуватись.

Кому до вподоби кнопки, ляльки?

А кому до вподоби свищики дзвінки?

— Діти! Ми завітали на виставку. А що є її експонатами? *(Іграшки-ляльки)* Послухайте уважно загадку і відгадайте її.

Є ноги, але не ходить, є рот, але не говорить.

На ній платтячко зелене та блакитні очі,

Тихо дивиться на мене, щось сказати хоче.

Та мовчить вона весь час, тільки позирає,

Часом журиться зі мною, часом розважає

Коли плачу — плачем разом,

коли ж веселюсь я —

Гляну на подружку — і сміхом заллюся.

Діти: Це лялька!

Вихователь: Навіщо існують іграшки-ляльки? (З лялькою можна бавитися, розважатися.) Хто любить бавитися ляльками? Хлопчики чи дівчатка? (Дівчатка) А чи буває так, що і хлопчики бавляться ляльками? (Так, хлопчики також іноді граються ними. Вони виконують роль тата.) Чого навчає дівчаток гра з лялькою? Ким вони себе уявляють, граючись нею? (Уявляють себе мамою, а ляльку — донечкою. Іноді лялька виконує роль ляльки-господині. У грі дівчатка наслідують дії дорослих у трудовій та побутовій діяльності.)

Вихователь: Як ви вважаєте, ляльки для дівчаток, які живуть у Франції, на Кубі, в Єгипті, в Японії чи в Україні, мають однакове значення? (Так, гра з ляльками, шиття для них одягу, приготування їжі, зачісок привчають дівчаток до праці господині.)

Діти, погляньте уважно на експонати. Чи відрізняються ці іграшки від тих, якими ви граєтеся вдома? (Так, відрізняються.) Чим? (Вони незвичайні, казкові, яскраві.) Чи є між ними схожі одна на одну? (Усі різняться.) Так, діти, кожна лялька є неповторною, авторською. Вона є творінням рук майстра, який вклав у неї любов, тепло своєї душі, сердечну ласку і доброту. Він сподівається на те, що його витвір нестиме людям радість. З давніх-давен у містах і селах мами виготовляли своїм дітям забавки з качанів кукурудзи, з маківок, з ганчірок, з глини, тіста та сиру, прикрашали ці речі розписом, вишивкою.

Вихователь: Поступово іграшка перетворилася на своєрідний вид мистецтва, стала народною. Отже, перед нами — виставка української народної іграшки-ляльки Діти, підійдіть до експоната і розгляньте його. Як ви вважаєте, що це? (Опудало) Чи можна назвати опудало лялькою? Можливо, воно

потрапило сюди випадково? *(Опудало — це лялька, адже має голову, плечі, одяг; з ним можна гратися.)*

Вихователь: У давнину опудало вважали священною лялькою, охоронцем оселі та обійстям від злих духів. Виготовлення опудала подібне до виготовлення обрядових символів Купайла та Марени — символів Вогню та Води на святі Івана Купайла; Масляниці, коли проводжають Зиму і зустрічають Весну. У наш час ляльки-опудала використовують на городах для відлякування горобців.

Вихователь звертає увагу дітей на іграшку, виготовлену із соломи.

Вихователь: Діти, зверніть увагу на інший експонат. Чи зручно гратися такою лялькою? З чого вона виготовлена? Яка вона? Хто може розповісти про неї? *(Ляльку виготовлено з соломи. Вона золотистого кольору. Усі деталі солом'яні, міцно з'єднанні між собою. Лялька не має ніг. Нею більше можна милуватися, ніж гратися.)* Так, ця лялька є сувеніром.

Вихователь: Пропоную розглянути іграшки з кераміки. Їх вигодили майстри з Опішні на Полтавщині. Опішня здавна славилася своїми майстрами. Неперевершеним майстром була Олександра Селюченко, знані майстри опішнянського гончарства Г. Н. Пошивайло, І. А. Білик.

Вихователь: Діти, як потрібно гратися з цими іграшками? *(Дуже обережно. Ці іграшки тендітні, можуть легко розбитися.)*

Вихователь: Тепер підходьте до іншого стелажа. Які іграшки на ньому розміщено? *(Тут знаходяться ляльки-вершники, виготовлені з дерева.)* Чи подобаються вам ці іграшки? *(Дуже подобаються, тому що вони смішні.)* Цих вершників вигодили майстри з Яворова на Львівщині. Фантазія цих майстрів оживляє іграшку, робить її зрозумілою дітям, пов'язує із задумом дитячої гри, вигадкою, казковістю. Фігурки виточені з явора, липи, осики, верби, сосни. Ця композиція має назву «гультай». Коли дитина тягне за мотузок, візочок їде, бо його основа з колесами. На ній — пара коней, а за ними — циліндрична підставка, що обертається навколо осі. На ній танцюють по колу у зворотному напрямку дві пари фігурок-людей. Декоративні якості

іграшок підсилює розпис: рослинні мотиви «вербівки» та «розетки».

Якими б не були ляльки — з глини чи з дерева — їх значення незмінне. У яких казках було виготовлено ляльок із дерева, і вони потім «ожили»? (*Івасик-Телесик, Буратіно*) Як і чим, крім іграшок, можна забавити немовля? (*Співати пісню, колискову, пестушку, забавлянку.*)

Вихователь пропонує дівчаткам обрати ляльку і проспівати колискову, виконуючи дії з лялькою.

Вихователь: Чи зручно виконувати дії з лялькою з дерева, кераміки, соломи? Чому дівчатка обрали ляльку з ганчір'я? (*У неї є ніжки, ручки, пальчики. З ними можна виконувати різні дії.*).

Зверніть увагу на цю цікаву ляльку. З чого вона виготовлена? (*З ганчірок*) У неї є ніжки, ручки? (*Ні, є тільки голівка, одяг та головний убір.*) Важко здогадатися, коли і де саме виникла така іграшка. Можна припустити, що саме там, де нині є село Золотоноша Черкаської області. Це найпростіша за способом виготовлення лялька: у клаптик білої тканини або хустини кладуть жмут ганчір'я і зав'язують клаптик. Утворюється голівка (*єдина об'ємна частина іграшки*), що *перев'язують навхрест нитками (це — і обличчя)*. Хрест є оберегом — символом Сонця, життя й нових починань. Вузлову ляльку мотають за рухом сонця — тоді вона принесе вдачу та щастя. До кінців тканини, що звисають, прикріплюють клаптики, що імітують сорочку, плахту, фартух. На голівку надягають убір, схожий на той, що у нареченої (*або за місцевим звичаєм*), пов'язують хустину, Такою лялькою бавилися діти майже у кожній

хаті. В Україні ця лялька відома як лялька-мотанка. Здавна майбутня мати, чекаючи народження дитини, робила ляльку-мотанку і, перш ніж покласти в колиску дитя, вона клала в неї ляльку. Лялька ставала ерегом для дитини, її

захисницею. Лялька-мотанка є помічницею і берегинею героїні в казці «Василиса Прекрасна». Мати помираючи дає своїй донці лялечку, наказує, щоб та берегла її, шанувала.

Вихователь: Зараз, діти, пропоную вам виготовити таку ляльку.

Вихователь пояснює спосіб виконання ляльки, наголошуючи на тому, що обличчя малювати не потрібно.

Вихователь: Коли майстри виготовляють ляльку, то співають пісні, щоб лялька несла в собі добро.

Вихователь надає практичну допомогу дітям у виготовленні ляльок.

Діти розглядають виготовлені ними ляльки.

—Діти, чи сподобалася вам виставка ляльок?

—Які найбільше сподобалися?

—Чи подобаються виготовлені ляльки?

—Чи важко було їх виготовляти?

—Чи є між ними схожі?

—Як називають таких ляльок? (*Ляльки-мотанки*)

Фотозвіт заняття.

Виготовлення ляльки.

Обігрування ляльки.

Ознайомлення з сирною дитячою іграшкою

Мета. Ознайомити з дитячою гуцульською сирною іграшкою «баранчик», «коник», «козлик». Розвивати слухову увагу, артикуляційний апарат звуконаслідування. Активізувати словник.

Обладнання. Сирні іграшки, інші іграшки.

Хід заняття

Вихователь: Діти, я побувала в гостях у чудових людей, а ці люди дуже талановиті. Вони довідались від мене, що я з дитячого садочка, і подарували Вам надзвичайні подаруночки. Ось я вам "принесла в кошику із лози ці дари. Тут повний кошик якихось біленьких фігурок. Вам буде цікаво з цими фігурками гратись. Підійдіть ближче до мене і погляньте на фігурку, яку я

тримаю у руці. Як називається ця фігурка? (Баранчик). А якого кольору вона? (Білого).

Вихователь: Діти, ви ще ніколи не бачили таких фігурок. А їх виготовляють майстри, які мають золоті руки. Вони ліплять такі дитячі фігурки для вас.

Вихователь: Галинко, візьми баранчика в руки. Обмацай пальчиками, понюхай її. Скажи, чи м'яка іграшка, чи тверда? Ти вже з таким матеріалом зустрічалась? (Так, ця іграшка така, як сир твердий).

Вихователь: Діти. Ось я вам прочитаю віршик, якого Склав сам майстер, що ліпив цього баранчика.

*Візьму я букатку сиру,
Розітру в руках.
Зліплю коника малого,
Для малих дитят.*

Вихователь: От і зліпив майстер для вас іграшку, щоб ви грались нею. І ми пограємось. Станьмо в коло. Олеся візьме сирну кізоньку і вийде з кола. Вона буде «кізонька». Ми вже грались в таку гру.

*Кізонько-кізонько,
Приходь до нас у садок.
Кізонько, кізонько,
Багато в нас діток.*

Кізонька відповідає «ме-е» і заходить в коло. Діти беруться за руки і йдуть вправо, промовляючи:

*Тебе ми всі запрошуємо,
Тебе ми нагодуємо,
Капустою початуємо,*

Ось так, ось так. (Показують рухами).

Діти звужують коло підходять до кізоньки і простягають ручки.

Вихователь: Мабуть наша кізонька не була голодна. Всі дітки залюбки її годували. Вона мабуть захоче знову прийти до нашого дитячого садочка. Діти,

ось бачите, як ця маленька іграшка гралась разом з нами. А ці сирні баранчики і коники я вам передаю, щоб ви грались ними.

Вихователь: А одну фігурку я поставлю в куток дитячої творчості і ви будете ще- нею гратись, та згадувати добру, щиру майстриню, яка виготовила для вас ці іграшки. А з сирними фігурками ми будемо ще гратись в інші ігри.

«Коник» - декоративна іграшка

Мета: Вчити ліпити іграшку коник пластичним способом, передаючи характерні ознаки: видовжений тулуб; товста, середньої довжини шия з гривною; невелика голівка зі стилізованими вухами; високі ноги, донизу загострені; невеликий хвостик. Закріпити знання про будову коника, про походження іграшки, призначення. Вдосконалювати вміння загладжувати поверхню за допомогою вологої губки, наносити рельєф стекою. Виховувати естетичний смак, цікавість до занять ліпленням. Розвивати пам'ять, мислення, увагу.

Матеріал: глина, дощечка, стека, волога губка, ганчірка, зразок іграшки «Коник».

Хід заняття

Вихователь запрошує дітей до столу, на якому стоять декоративні іграшки, в тому числі й коник, якого будуть ліпити діти. Вони разом з вихователкою розглядають іграшку.

При розгляданні вихователька задає дітям питання:

—Як називається іграшка?

—Що у іграшки є? (Поступово окреслюючи рукою частини іграшки).

Потім звертається увага на форму кожної частини, доповнюються відповіді дітей.

Вихователь: В давні часи гончарі, які виготовляли для господарства посуд, почали робити іграшки. Вони були з глини, і призначались власним дітям для забавок. В більшості це були іграшки-сви-щики. Інших іграшок не було, і діти дуже раділи таким іграшкам. Діти розважались кониками, козликами, баранцями, свинками, півниками. Майстри розфарбовували їх, малювали на них візерунки, а також робили так, щоб вони видавали- звуки: свистіли, гуділи. Іграшки були яскравими, самобутніми, дуже привабливими. Традиція зберіглася і до цього часу. Такі іграшки люблять і сучасні діти. Зараз і ми з вами будемо майстрами і зліпимо такого ж коника. Придаємо форму ногам, шиї, округлюючи пальцями кожну деталь. Коли все округлили, загладили, вигинаємо верхню частину шиї, одержуючи голівку. Відтягуємо вушка. В задній частині робимо стилізований коротенький хвіст, рівномірно стягуючи глину зі спинки. Придаємо конику красиву форму. Способом прищипування робимо гриву. Поверхню загладжуємо за допомогою вологої губки, зволожуючи нею пальці, працюємо тільки вологими пальчиками. Наносимо візерунок на поверхню за допомогою стеки. Візерунок може бути різноманітним.

Вихователька пропонує дітям сісти на робочі місця. Здійснює показ і пояснення ходу ліплення коника.

Вихователь: Придаємо конику красиву форму. Способом прищипування робимо гриву.

Поверхню загладжуємо за допомогою вологої губки, зволожуючи нею пальці, працюємо тільки вологими пальчиками.

Наносимо візерунок на поверхню за допомогою стеки. Візерунок може бути різноманітним. Даємо можливість дітям проявити творчість.

Вихователька пропонує дітям сісти на робочі місця. Здійснює показ і пояснення ходу ліплення коника.

Вихователь: Взяли великий шматок глини. Розкочуємо весь шматок глини між долонями, щоб одержати заготовку, схожу на товсту морквину. Далі беремо стеку і надрізаємо товсту частину. Одну надрізану частину піднімаємо вгору, другу опускаємо донизу. Одержуємо заготовки нібито «бегемот відкрив рота». Тонку частину згинаємо і опускаємо донизу. Отримуємо заготовку. Частинки для ніг ділимо надвоє стекою, виділилася шия, ноги.

Після показу вихователька закріплює основні моменти ліплення, задаючи дітям питання.

- Яку форму потрібно розкочати, щоб зліпити коника?
- Де потрібно розрізати глину перший раз?
- Як зробити ноги?
- З якої частини одержимо шию і голову?

Діти починають працювати, вихователь допомагає індивідуально.

Всі роботи виставляються для огляду. Аналізують разом з дітьми.

Аналогічно, використовуючи цей конспект, можна зліпити коників іншої форми, козликів, оленів, баранців, враховуючи деякі деталі будови тих чи інших.

«Півник» – декоративна іграшка

Мета: вчити дітей ліпити декоративну іграшку півника-свищика комбінований способом, передаючи характерні ознаки: овальний тулуб; витягнута товста шийка; великий хвіст; невелика голівка, на май гребінець, дзьоб, борідка. Закріпити вміння ліпити основну форму пластичним способом, з'єднувати деталі способом примазування. Наносити рельєф за допомогою стеки. Розвивати пам'ять, мислення, увагу, дрібні м'язи рук. Виховувати охайність, естетичний смак, взаємодопомогу.

Обладнання. Глина, дощечка, стека, волога губка, ганчірка, зразок іграшки.

Хід заняття

Вихователь пропонує дітям підійти до столу, де стоїть іграшка-зразок. Вони разом з вихователькою розглядають і обстежують іграшку.

Вихователь: Як називається іграшка?

Вихователька доповнює, що це українська народна іграшка, якою грали діти в давні часи і зараз залюбки це роблять.

Вихователька запитує у дітей.

- Який тулуб? (Обводить рукою).
- Якої форми шия? Яка голівка? Що є на голівці?
- Який за формою хвіст?

Вихователька здійснює показ і пояснення ліплення іграшки півника

Вихователь: Беремо шматок глини, відділяємо невеликий шматок глини. З великого шматка будемо ліпити півника. Для цього скачаємо між долонями заготовку, яка буде нагадувати товстенку морквину. Згинаємо морквину навпіл. Починаємо формувати голівку, придавивши шийку двома пальчиками. Виділяється невелика голівка. На голівці прищипуємо гребінець, дзьоб, борідку. Гребінцю придаємо незвичайну казкову форму. Приступаємо до роботи по формуванню хвостика. Він теж має казкову форму, незвичайний, тому що це іграшка. Всю фігуру півника загладжуємо за допомогою вологою губки, змочуючи нею пальці. Тепер можна зліпити підставку. Вона може бути у вигляді стовпчика або конусоподібна. Приліплюємо півника до підставки способом примазування. Залишилось нанести візерунок за допомогою стеки. Візерунки можуть бути різноманітними.

Вихователька пропонує дітям запитання, щоб з'ясувати, чи зрозуміли вони ліплення.

- З чого будемо починати ліпити?
- Як ми зробимо голівку? Хвостик?
- Як зробити підставку?

Діти самостійно працюють, вихователька допомагає індивідуально.

В кінці заняття роботи дітей виставляються на виставку, аналізуються разом з вихователем.

Малювання опішнянської керамічної іграшки «Коник»

Мета. Вчити дітей створювати візерунок за мотивами опішнянської керамічної іграшки, розташовувати візерунок на формі, підбираючи відповідні елементи. Закріпити знання про елементи та кольори, притаманні керамічній іграшці. Розвивати творчість, мислення, увагу. Виховувати охайність, естетичний смак, посидючість, доброзичливість до товаришів, цікавість до народного мистецтва.

Матеріал. Фарби, пензлі двох номерів, склянки з водою, серветки, підкладки, площинні форми керамічної іграшки, тички. Зразки, зроблені вихователем (3—4 шт.); керамічні іграшки.

Хід роботи

Вихователь виставляє на стіл декілька керамічних іграшок: коника, козлика, баранчика, оленя тощо. Пропонує дітям роздивитися іграшки.

Нагадує, що вони ліпили з глини такі іграшки. Розповідає, що справжні майстри-гончарі виготовляють іграшки дітям на забаву.

Вихователь: Раніше у дітей не було таких гарних іграшок, як зараз, і діти бавилися глиняними. Ці іграшки були розписні, кольорові. Майстри намагались як найяскравіше розписати іграшку, щоб малюкам вона сподобалась. З давніх-давен утворився такий промисел: ліпити і розписувати глиняні іграшки.

Вихователь: Сьогодні ми будемо, як справжні майстри, вчитись розписувати іграшки. Давайте роздивимось, як прикрашені справжні коники, баранці.

Разом з дітьми вихователь роздивляється іграшки. Звертає увагу на колір самої іграшки, елементів візерунку, на те, що кожна квіточка, кожний листочок, ягідка обов'язково обведені іншим кольором.

Діти сідають за столи. Вихователь пропонує роздивитись заздалегідь заготовлені площинні зразки.

Вихователь: Цей коник прикрашений дуже красивими елементами. Як вони називаються?

Вихователь: Так, діти, це — квіти, листя, прямі й хвилясті лінії. Для малюнка підібрані характерні кольори: жовтий, зелений. Великі квіти розташовані посередині тулуба, а на ніжках, хвостіку та гриві — дрібні деталі та лінії

Вихователь: А цей коник прикрашений листочками. Вони розташовані на спинці, на грудці — смужки, які утворюють коло. Смужками хвилястими та прямими прикрашені ніжки, хвостик, грива. Додатковою прикрасою є крапки. Всі елементи обведені обвідною лінією. Кольори також характерні для кераміки: жовтий, коричневий, зелений.

Вихователь: Баранець прикрашений ягодами, квітками, листям, що розташовані на тулубі, посередині. Ніжки, хвостик, голова прикрашені товстими і тонкими лініями, ягодами. Кольори — коричневий, жовтий, зелений.

Всі елементи обведені обвідною лінією.

Вихователь: Олень прикрашений гілкою листя, яка розташована посередині, квіткою на грудці, ніжки прикрашені листочками, роги обведені обвідною лінією. Кольори такі ж самі, як і на інших іграшках — жовтий, коричневий, зелений. І обов'язково кожний елемент обведений обвідною лінією.

Вихователь: Всі іграшки вироблені з глини, тому тло в них — коричневе, але може бути і зелене або чорне. У давні часи, щоб надати яскравості іграшці для дітей, майстри спочатку їх фарбували, а потім вже малювали візерунки.

Вихователь показує дітям деякі елементи, які діти ще не малювали, на окремому аркуші паперу. Нагадує, як користуватися тичком, як малювати обвідну лінію. Розказує, як зробити правильно композицію: якщо великі елементи розташовані посередині, то по краях треба малювати дрібні, і навпаки.

Діти ще раз роздивляються зразки. Вихователь пропонує виконати такий самий, як і запропонований зразок, або створити власний. Оскільки на занятті використовуються різні іграшки, вихователь пропонує дітям самостійно вибрати й форму. Під час роботи вихователь допомагає дітям. Після виконання завдання, влаштовують виставку робіт і аналізують їх разом з дітьми.

Опішнянські свистунці.

Мета: Розширити знання дітей про народні іграшки Опішні. Вправляти

у складанні описових розповідей. Удосконалювати зорові, слухові, дотикові відчуття. Повторити правила поведінки за умови "один вдома". Виховувати бережливість, слухняність, чуйність.

Обладнання: макет української хати, опішнянські іграшки-свистунці, матеріал до дидактичної гри "Збери свистунець"

Хід заняття

Вихователь: *(облаштовує українську оселю, на вікні півник-свистунець).* Діти, подивіться, хто нас виглядає із хатинки?

Виглядає нас крізь віконце

Сам - один співати не хоче

Кольоровий півник з Опішні.

Вихователь: Діти, підем до хати.

Діти: Ні, бо нас ніхто не запрошує?

Вихователь: Як же слід поводитись, коли сам залишаєшся вдома?

(З'являється господиня в українському костюмі, запрошує дітей до хати).

Діти сідають на лави, розглядають півника.

Вихователь читає вірш В. Камейша «Півник».

Глиняного півника в дитсадок купили.

Глиняні у півника ніжки і крила.

Хвіст, аж горить, гребінь - іскриться,

І світяться очі, ніби суниці.

Півник найгарніший в глиняній родині.

Він півник, як півник, лише трохи дивний.

Співають щосили півні на дворищі,

А мій не співає, а мій тільки свище.

Бабуся *(раптом вигукує):*

Ой же лихо! Ой нещастя!

Брязь - і вже в усі куточки

Мій збаночок, мій квітчастий

Розлетівсь на черепочки.

Вихователь: Не журіться, бабусю Оришко, ми з дітьми принесли Вам у подарунок, на згадку про нас опішнянський збанок.

Бабуся (*ставить його до судника*): А я вас теж чекала - іграшки приготувала.

Розглядання іграшок - свистунців. Зразок розповіді опису іграшки вихователем.

Вихователь: Виберіть іграшку, яка вам сподобалась і розкажіть про неї.
(Оцінка дитячих розповідей).

Бабуся (*повертається в інший кут хати*): Мабуть, киця тут ходила, скільки лиха наробила. (*Показує дітям розбиті опішнянські свистунці.*) Ой же лихо, це ж я вам приготувала іграшки. (*Діти підбігають до бабусі, втішають її, пропонують допомогу.*)

Проводиться гра "Збери свистунець."

Бабуся Оришка дякує дітям, обмінює їх роботи на опішнянські свистунці.

Кожна дитина складає розповідь про отриману іграшку.

Заняття завершується грою на свистунцях

Екскурсія-огляд виставки народних іграшок.

Мета: Ознайомити з різноманітними іграшками майстрів-іграшкарів різних регіонів України: Одещини, Полтавщини, Київщини, Косова; з матеріалом, з якого виготовлені іграшки. З'ясувати призначення різних видів іграшок. Виховувати інтерес до цього виду мистецтва.

Матеріал: глиняні іграшки майстрів різних регіонів України.

Хід заняття: Тимчасова виставка робіт майстрів-іграшкарів влаштовується у спеціально відведеному приміщенні або куточку. На виставці представлено різні групи іграшок: виконані для розваг, для прикрашання житла з різних регіонів України: Одещини, Полтавщини, Київщини, Косова. Експонати

виставки розташовані за регіонами та в сюжетній композиції. Екскурсія починається зі слухання фрагменту пісні:

*Україно, Україно, після далечі доріг
Своє серце, твого сина, я кладу тобі до ніг...*

Вихователь: Талановита і співуча наша Україна. Талант і спів, ніби веселка, виграють різними барвами, ваблять і чарують кожну людину. В Україні говорять: «Життя як пісня!» Кожна доросла людина, діти, мріє про життя як пісню. Зараз ви бачите художні вироби тих людей, які вже склали свою пісню у житті, їх пісня в цих чудових глиняних іграшках. Подивіться на них. Вони такі різні, а поєднує їх одне — вони зберегли дотики пальців майстра, іграшки зберегли тепло людських рук.

Вихователь пропонує дітям розглянути групу теракотових іграшок. Дозволяє обережно взяти іграшку в руки, віднайти «подихи» майстра. Потім повернути іграшку на місце.

Вихователь: «Не святі горшки ліплять, а прості люди!» — повчає нас народне прислів'я. А склали його ті, руками яких створені чудові керамічні іграшки — пісні з глини, які бентежать і хвилюють, несуть радість, спокій кожній українській оселі.

Вихователь: Народилася іграшка разом з гончарною справою. Наліпять майстер глечиків, макітер, мисок, куманців, а для діток своїх, щоб мали чим бавитися, зліпять веселих свистунців: і дорослим добре, і діткам розвага. Свистунці так полюбилися українській малечі, що їх стали спеціально виготовляти і продавати на ярмарках разом з посудом:

*На десятій сотні ярмарок сьогодні,
Привезу жінці з базару всякого товару:
Горицик, глечик, свистунець,
І макітру, й куманець,
Жбани, миски і таріль...
А собі придбаю бриль!*

Вихователь: Минав час, і поступово розділилися майстри-гончарі на тих, хто виконував керамічний посуд, і на тих, хто займався лише виробництвом іграшок. Серед майстрів-іграшкарів відома наша землячка Ольга Шиян. Майстриня творить диво. Вона вдихає життя у звичайну глину, яка перетворюється на казкових звірят. *(Вихователь показує іграшки Ольги Шиян.)*

Вихователь: Милі, довірливі звірятка: симпатичні поросята, індики, олені, півники, баранці — і схожі, і несхожі па своїх реальних родичів. Немає жодної з сумними очима — всі внутрішньо усміхнені, готові нести радість діткам, які беруть їх у руки. Уся ця лісова, польова, водяна живність сюркоче на всі лади. *(Вихователь пропонує дітям деякий час (1 — 1,5 хв) погратися зі свищиками майстрині. Ця пауза-переключення необхідна для подальшого сприймання матеріалу. Після гри кожна іграшка дбайливо повертається на місце.)*

Вихователь: Приїхала Ольга Шиян до Одеси з села Опішня Полтавської області. (Дітям показують портрет майстрині.) Іграшки Ольги Шиян можна впізнати одразу, але є в Україні іграшки — родичі веселих шиянівських звірят. Ось вони, подивіться. *(Увага дітей звертається на іграшки майстрині Олександри Селюченко з с. Опішня Полтавської області.)* Іграшки майстринь ніби перегукуються між собою. Та й як їм не родичатись, якщо дві майстрині народилися і вирости серед гончарів Опішні:

*Покохала гончара,
Що мені робити?
Бо тепер вже почала
Й глину з ним місити.*

Вихователь: Подивіться, які горді, славетні козаки й козачки, кобзарі і неньки вийшли з-під рук майстрині-іграшкарки Олександри Селюченко. *Увага дітей звертається на іграшку «Козак і бандурист»:*

*На татарських полях
Та на козацьких шляхах
То ж не вовки-сіроманці
Квилять та прокливають,*

*не орли-чорнокрильці клеочуть,
 попід небесами літають.
 То ж сидить на могилі
 Козак старесенький,
 як голубонько сивесенький,
 Та на бандурі грає-виграває,
 Голосно, жалібно співає.*

Увага переключається на композицію іграшок: «Ненька», «Селянин», «Пташка»:

*Ой сива та зозуленька
 Усі сади ти і облітала,
 А в одному та і не бувала.
 А в тім саді три тереми:
 А в першому — красне сонце,
 А в другому — ясен місяць,
 А в третьому — дрібні зірки.
 Ясен місяць — пан господар,
 Красне сонце — жінка його,
 Дрібні зірки — його діти.*

Вихователь: Коли Олександрю Селюченко запитали, що значить для неї іграшка «Ненька», відповідь майстрині була цікавою.

Приснилася Олександрі Селюченко рідна мати. Піднялась ранком майстриня, а на душі смуток, журба... Давно вже рідної матусі не стало. Боліла не тільки душа. Руки нібито плакали, тужили і самі по собі почали розмову з глиною. Спочатку виліпили рідну пеньку, гарну, горду жінку, потім виліпили її двоє діточок. Приклали руки майстрині діточок до грудей матері, обгорнули їх теплом материнського серця. Коли закінчила Олександра Селюченко роботу, світліше стало на душі, відпустила серце туга. А іграшку цю майстриня поставила на

покуті, на поличку-божничку. З того часу почала Олександра Селюченко ліпити материнські іграшки. Вони для людей як обереги, що становлять містки між поколіннями.

Вихователь запитує в дітей: «Чи виникло у вас бажання погратися цими іграшками? Якщо ні, то чому?»

Вихователь: Іграшка, яка змушує замислюватись, яка багато чого вчить, не для розваг. Їх використовують як обереги або для прикрашання приміщення. Такі іграшки називають скульптурою малої форми. Чому малої форми? Приставте до іграшок майстринь долоню. Вони більші, ніж дитяча долоня і дорівнюють розміру долоні майстра. Тому скульптуру і назвали малою формою. Звучить мелодія «Верховина».

Вихователь: Чудова і неповторна природа Гуцульщини, цього дивовижного поетичного куточка Карпат. У людей, які виростили і живуть серед цієї казкової природи, народжується в душі почуття прекрасного, прагнення внести красу в життя і побут. За змістом це ті самі коники, вершники, баранці, олені, іграшкові гуцули і гуцулянки. Але які яскраві ці іграшки! Кожен колір — символічний. Білий колір іграшки символізує повітря, його безмежність, жовтий колір — це сонце, його тепло, зелений — це колір світу рослин, їх буйності, цвітіння, коричневий — це мати-Земля. Підбір кольорів розпису обмежується цими кольорами, але не заважає майстрам творити барвисте диво — скульптуру малої форми. Саме так можна назвати іграшки майстрів з міста Косова. Іграшку називають косівською. Під цією назвою вона відома не лише в нашій країні, а й за її межами. Ось і завершується наша екскурсія-огляд.

Які іграшки робили іграшкарі для дітей? Прізвища яких майстрів ви запам'ятали? Іграшки мають назву за місцем проживання майстрів. Хто назве головні центри іграшкарства? *(Опішья, Косів, Одеса.)* Як називаються іграшки? *(Одеська, опішнянська, косівська.)* Чим відрізняється опішнянська іграшка від косівської? *(Кольоровою гамою,*

розписом.) Що допоможе впізнати іграшки О. Шиян серед інших? *(Добрі, веселі, чарівні свистунці-звірі.)*

Вихователь: З покоління в покоління майстри-іграшкарі передають свій хист і майстерність, любов до краси. Увійдіть, діти, у світ іграшок, навчіться розуміти їхню мову.

Додаток В

Матеріали до майстер класу

З історії.

Найдавніші прототипи іграшок знайдено в Україні під час археологічних розкопок поблизу м. Мізина на Чернігівщині. Палеологічні скульптурки жінок, тварин, птахів, вирізані із бивня мамонта і оздоблені геометричним орнаментом, вчені відносять до періоду, що існував понад 20 тис.р.тому.

Ляльки були знайдені в різних куточках планети: такі пам'ятки є в американській, африканській культурах в похованнях народів Кавказу. Вони відображали світ того народу до якого належали. Змінюється також матеріал. Скажімо, африканська лялька є кам'яною, ляльки Давнього Єгипту зроблені з дерева. Українська ж лялька-мотанка була не просто іграшкою, а й оберегом, символізувала неперервний зв'язок між поколіннями. Вона створювалась шляхом намотування-накручування-зав'язування тканини і ниток.

В 20 столітті Український народ пережив непоправних людських втрат це війни, репресії, голодомори, депортації, штучне “перемішування” населення таким чином люди не мали змогу передати культурну спадщину своїм дітям і з часом мотанки себе віджили.

На археологічних дослідженнях глиняних пам'яток, поселень, культових споруд, поховань, побутових речей, ми зможемо порівняти послання далеких пращурів з Лялькою-мотанкою. Я можу припустити, що якщо діти трипільської цивілізації мали іграшковий посуд то обов'язково мали бути ляльки і дитячі ігри такі як „дочки-матері”. Бо дитина сучасного світу чи минулого завжди повторює навколо себе дорослий світ.

Лялька-мотанка є архетипом, адже із часу виникнення й до сьогодні зберегла багато значень. Лялька мотанка робиться шляхом намотування ниток, вплітаючи сухі трави, квіти, зерна. Вона схожа на свою сестру, яка робилася з глини і в неї також додавали зерно, борошно або злаки. Трипільці вирощували льон, коноплі й було розвинене ткацтво. І до сих пір вважають що лялька зроблена з ниток льону або коноплі має сакральне значення.

В основі своєї голови лялька має трипільську скручену сваргу а також спіральну форму коловорот (трипільський знак). Світобачення наших пращурів пронизане прагненням до творчості, ладуванням навколишнього простору з допомогою універсальної символіки круговороту Всесвіту (концентричні кола в орнаментиці тарілок, кругове планування поселень)

Ще в 19-ому столітті в приданому дівчини в Україні обов'язково були присутні ляльки-мотанки, що, як давні божества, піклуються про добробут сім'ї.

Лялька-мотанка

Лялька-мотанка здавен була оберегом в українській родині. Кожна матір робила для своєї дитині ляльку, щоб та гралась.

Лялька буває різної форми – великою й маленькою. Вважають, що лялька є посередником між живими й тими, кого на цьому світі вже чи ще немає. Обличчя як такого у ляльки немає, воно досить символічне. Вважається, що лялька-мотанка повинна бути безлика, а та, яка служить берегинею – ще й з хрестом замість обличчя. Не можна малювати обличчя ляльці, вона не повинна ні на кого бути подібна, щоб не завдати шкоду.

Її робили для того, щоб пішов або, навпаки, припинився дощ. Або для того, щоб забрати хворобу від людини. Залежно від події робили різні ляльки. Якщо для шлюбу, то ляльки виготовляли дуже ретельно. Ляльку вбирали в український стрій, як молоду, робили великий віночок, чи корону, на голову також до ляльки – молодій обов'язково робили пару – молодого, і що ж за весілля без дружб... Також дівчата часто разом з рушниками та сорочками в скриню до посоха робили ляльок. Коли ж дівчина виходила заміж, то в родині чоловіка дозволялось, допоки в молодят немає діток, гратись лялькою, і чим більше, тим швидше, і тим здоровіші будуть діти. А коли вже народжувалась дівтора, то, звісно, лялька віддавалась їй.

Існувало повір'я, що якщо діти дуже часто і довго бавляться лялькою-мотанкою, то сім'я скоро чекатиме на поповнення. Якщо ж їх робили діти, вони часто робили собі товариша і порадицю.

Лялька повинна бути одягнена у світлу вишиту сорочечку, під'юпник (або нижня спідничка т.з. галька) і запаску – підібрано все в традиціях Подільського краю. Всі елементи одягу є оберегами: спідниця символізує землю, сорочка позначає три часи – минулий, теперішній і майбутній; обов'язковими атрибутами є вишиванка та намисто, які уособлюють достаток. Також повинен бути головний убір – очіпок, стрічка чи хустка – що символізує зв'язок з небом.

Символічним є те, що лялька-мотанка не шиється, а робиться лише за допомогою ниток, стрічок, шляхом намотування.

Раніше кожна дівчинка повинна була вміти робити цей оберіг, тому дівчата до цього ставились так само відповідально, як і до вишивання шлюбного рушника.

Насправді ляльку-мотанку може зробити кожен. Для цього необхідно лише трішки часу, фантазія, та мінімальні знання вишивки свого регіону. І пам'ятайте, лялька, зроблена власними руками, значно тепліша та добріша, ніж куплена-пластмасова, адже вона наша – автентична лялька-мотанка!

Виготовляти ляльки мають люди добрі

Поза ігровою функцією ляльки відігравали роль своєрідного відводу: коли дитина хворіла, мати замовляла мотанку – і хвороба мала перейти на ляльку, а дитина – одужати.

А ось робити ляльку з недобрим серцем і злістю на когось не варто. У такому разі недобрі думки обернуться проти автора, каже художниця. У наші дні магічний зміст мотанок утрачений.

Власне, це вже робиться на обєріг – майбутнім мамам, мамам з маленькими дітками.

У цій ляльці нині не стільки ритуальні, як оберегові функції. За великим рахунком, якщо дуже захотіти, можна й з металу зробити. І буде воно оберегом.

Додаток Г

Таблиця Г.1 – Результати дослідження ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до української народної іграшки в експериментальній групі „Віночок“ (контрольний експеримент)

№	Респондент	Когнітивний	Емоційний	Поведінковий
1.	Захар В.	С	С	С
2.	Назар В.	Н	С	С
3.	Єгор Д.	Н	С	Н
4.	Тимофій Д.	С	С	С
5.	Іван Д.	С	В	С
6.	Павло Ж.	В	В	В
7.	Анастасія З.	Н	Н	Н
8.	Дмитро І.	С	С	В
9.	Софія К.	С	С	С
10.	Дар'я К.	В	В	В
11.	Марія К.	С	С	С
12.	Софі К.	Н	С	Н
13.	Вероніка К.	С	С	С
14.	Поліна Л.	С	В	С
15.	Майя Л.	С	С	С
16.	Микита Н.	С	С	С
17.	Марія Н.	С	С	С
18.	Єва П.	С	С	С
19.	Кіра П.	С	С	В
20.	Софія С.	В	В	С
21.	Олександра Т.	С	С	С
22.	Віра Х.	С	С	С
23.	Кіра Ш.	В	В	С

Таблиця Г.2 – Результати дослідження ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до української народної іграшки в контрольній групі „Козачата“ (контрольний експеримент)

№	Респондент	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Поведінковий компонент
1.	Андрій А.	С	В	С
2.	Лев Б.	Н	С	С
3.	Валерія В.	Н	Н	Н
4.	Вероніка Д.	Н	С	Н
5.	Олексій Г.	В	В	В
6.	Марія Д.	Н	С	С
7.	Олеся З.	Н	Н	Н
8.	Максим К.	Н	С	С
9.	Василіса К.	Н	С	Н
10.	Марія К.	С	В	С
11.	Кирило М.	Н	Н	Н
12.	Ілля М.	Н	Н	Н
13.	Аліса О.	С	С	Н
14.	Андрій П.	Н	С	С
15.	Андрій Р.	Н	С	С
16.	Ілона Р.	Н	С	Н
17.	Каріна Т.	Н	С	С
18.	Богдан Х.	Н	С	Н
19.	Вова Ш.	Н	Н	Н
20.	Владислав Я.	С	В	Н
21.	Дар'я Я.	Н	С	Н